

**РОЗВИТОК ДЕФІНІЦІЙ «УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ПІДПРИЄМСТВА»
ТА «ФІНАНСОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ»****Панков В. А., Тельнова Г. В.**

Представлены основные понятия финансового менеджмента и управления финансами в работах отечественных исследователей в данной области. Проанализированы основные подходы к трактованию дефиниций, выявлены их обобщающие признаки. Предложено определение управления финансами как процесса влияния на финансовые отношения с целью изменить их в соответствии с приоритетными направлениями деятельности предприятия, в том числе с помощью применения финансового менеджмента. В свою очередь, сущность финансового менеджмента предлагается понимать как комплексное практическое влияние на коллектив работников финансовых служб с целью разработки и реализации управленческих решений, направленных на наиболее благоприятное формирование, распределение и использование финансовых ресурсов предприятия.

Представлені основні поняття фінансового менеджменту й управління фінансами в роботах вітчизняних дослідників у даній області. Проаналізовано основні підходи до трактування дефініцій, виявлені їх узагальнюючі ознаки. Запропоновано визначення управління фінансами як процесу впливу на фінансові відносини з метою змінити їх у відповідності до пріоритетних напрямків діяльності підприємства, в тому числі через застосування фінансового менеджменту. В свою чергу, сутність фінансового менеджменту пропонується розуміти як комплексний практичний вплив на колектив працівників фінансових служб з метою розробки й реалізації управлінських рішень, спрямованих на найбільш сприятливе формування, розподіл і використання фінансових ресурсів підприємства.

In article are presented main notions of financial management and management finance in functioning the domestic researchers in given area. The main approaches will analysed to understanding definition, are revealed their generalising signs. The offered determination of management finance as process of the influence upon financial relations for the reason change them in accordance with priority directions of activity of the enterprise, including by means of using of financial management. In turn, essence of financial management is offered understand as complex practical influence upon group workman financial services for the reason development and realization of the management decisions, directed on the most favourable shaping, distribution and use financial resource enterprises.

Панков В. А. д-р экон. наук, проф., глава наблюдательного совета ПАО «НКМЗ»
Тельнова А. В. канд. экон. наук, доц. каф. «Финансы» ДГМА
anntelnova@mail.ru

ПАО «НКМЗ» – Публичное акционерное общество «Новокраматорский машиностроительный завод», г. Краматорск.

ДГМА – Донбасская государственная машиностроительная академия, г. Краматорск.

УДК 336.6

Панков В. А., Тельнова Г. В.

РОЗВИТОК ДЕФІНІЦІЙ «УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ПІДПРИЄМСТВА» ТА «ФІНАНСОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ»

На сучасному етапі розвитку ринкових відносин завдання по управлінню фінансами підприємств, що функціонують в умовах нестабільного соціально-економічного оточення, викликають необхідність розвитку теорії та практики фінансового менеджменту. Проблема ефективного управління фінансовими ресурсами підприємств на сьогодні є однією із найбільш актуальних. Економічна ситуація в Україні, що склалася в даний момент, вимагає від підприємця особливо зважених рішень і постійного, цілеспрямованого керівництва в області фінансів. З одного боку, ринкові відносини надають достатні можливості для ефективного управління, але, з іншого боку, спад промислового виробництва, криза неплатежів і великий ризик роботи з банківською системою знижують ефективність управління підприємством. Таким чином, сучасне функціонування підприємств пов'язане з постійною необхідністю пошуку й впровадження прогресивних форм фінансового управління.

Співвідношення багатого західного досвіду, значного досвіду країн колишнього СНД і особливостей сучасної економіки й українського менталітету привів до появи великої кількості різних публікацій на цю тему. Теоретичною й методологічною основою дослідження є останні наукові праці вітчизняних і закордонних учених і фахівців у сфері фінансового менеджменту підприємства. Фіщук Н. Ю. [1], Поддєрьогін А. М. [2], Шелудько В. М. [3] та інші вітчизняні науковці досліджують теорію та практику фінансового менеджменту. Однак, інформація з управління фінансами підприємства розрізнена й, на погляд авторів, недостатньо відбита у фінансовій літературі.

Метою статті є подальший розвиток дефініцій «фінансовий менеджмент» та «управління фінансами» в аспекті сучасних форм управління підприємством.

Розглянемо підходи науковців до визначення понять «фінансовий менеджмент» та «управління фінансами».

Перш за все, необхідно визначити різницю між термінами «управління» та «менеджмент» у загальному розумінні.

Більшість учених погоджується, що воно означає «робити що-небудь за допомогою людей з людьми». Окремі з них поширюють це визначення на будь-які групи людей, навіть на всі види міжособистісних стосунків. Оксфордський словник англійської мови дає такі тлумачення цьому термінові:

- це спосіб та манера спілкування з людьми (працівниками);
- це влада та мистецтво управління;
- це вміння та адміністративні навички організувати ефективну роботу апарату управління (служб працівників);
- це органи управління, адміністративні одиниці, служби і підрозділи.

Якщо розглядати англійські еквіваленти «управління» в системах різного класу, то отримаємо:

- 1) для позначення управління в технічних системах в англійській мові використовується слово «control» (або «drive» при управлінні автомобілем);
- 2) для позначення управління в організаціях (на підприємствах, в корпораціях) в англійській мові використовується слово «management»;
- 3) якщо мова йде про управління державою або регіоном, то в англійській мові використовується слово «government»;

4) якщо англійці кажуть про процес управління людиною самим собою, то вони використовують слово «govern».

Таким чином, з цієї точки зору, терміни «управління» і запозичене з англійської мови «менеджмент» є синонімами, якщо мова йде про управління організацією.

Але у вітчизняній та російській літературі зустрічається інша думка з приводу застосування зазначених термінів.

Так, якщо розглядати в широкому розумінні економічний зміст категорії «управління», то зустрічаємо наступне визначення: «управління – це діяльність, спрямована на координацію роботи інших людей» [4].

Управління – це цілеспрямований програмований чи довільний вплив на об'єкти задля досягнення кінцевої мети за допомогою процесорів, явищ, процесів, коли є з ними взаємодія в режимі детермінованої чи довільної програми/регламенту [5].

Управління відрізняється від менеджменту. Воно визначає, хто має повноваження приймати рішення. У свою чергу, менеджмент повинен забезпечувати щоденну реалізацію підходу до управління організацією [6].

Управління – це процес ув'язки всіх необхідних компонентів для досягнення певного результату, а менеджмент – це інструмент, система організації праці, яка забезпечує існування такої ув'язки. Менеджмент є складовою частиною управління. Він реалізується лише людьми, керівниками, тоді як управління можливе й за допомогою технічних засобів (роботів, електронних систем, наприклад, коли мова йде про управління певним технологічним процесом, машиною тощо) [7].

Таким чином, управління є цілеспрямованою дією на об'єкт з метою змінити його стан або поведінку у зв'язку зі зміною обставин. Менеджмент є різновидом управління та означає цілеспрямований вплив на колектив працівників або окремих виконавців з метою виконання поставлених завдань та досягнення визначених цілей. Крім того, слід погодитися з Уліною С. Л., яка зазначає, що термін «менеджмент» застосовують лише в тому випадку, коли мова йде про бізнес. У літературі «менеджмент» розглядається як форма управління соціально-економічними процесами за допомогою й у рамках підприємницької діяльності комерційної організації [8]. Щодо використання зазначених термінів по відношенню до фінансів підприємства, то цей автор пропонує розрізняти поняття «фінансовий менеджмент» і «управління фінансами». Вихідною позицією при розгляді поняття «фінансовий менеджмент» є функціонування його в економіці ринкового типу. На цьому будується розходження понять «фінансовий менеджмент» і «управління фінансами». Останнє є більше широким поняттям стосовно фінансового менеджменту [8].

Поширеною є думка щодо застосування на рівні держави або галузі поняття «управління фінансами», а на рівні підприємства – поняття «фінансовий менеджмент». Але, управління фінансами здійснюється як на рівні держави, так і на рівні організації; цей напрямок управлінської діяльності властивий й комерційним, і некомерційним організаціям. Так, Поддєрьогін А. М. відзначає, що управління фінансами – це сукупність цілеспрямованих методів, операцій, важелів, санкцій, прийомів впливу на різноманітні види фінансових відносин для досягнення певного результату [2]. Фіщук Н. Ю., Голишевська А. А. зауважують, що процес управління фінансами є процесом зміни функцій, за допомогою яких суб'єкт господарського управління впливає на об'єкт – фінансові потоки з метою їх оптимізації та отримання кінцевого результату виробництва [1]. Шелудько В. М. вказує, що система управління фінансами підприємства включає прийняття фінансових рішень щодо управління фінансовими ресурсами підприємства, а також фінансовими відносинами, які виникають у процесі руху фінансових ресурсів [3]. Відповідно, управління фінансами є комплексним поняттям і може розглядатися як на мікрорівні, так і на макрорівні, а фінансовий менеджмент може бути застосований лише на підприємствах та в корпораціях і лише в частині впливу на колектив працівників фінансових служб або окремих виконавців фінансових проектів.

Існують різні визначення поняття фінансового менеджменту (табл. 1), узагальнення яких дозволяє сформулювати уявлення про фінансовий менеджмент як систему певних принципів та методів управління; відповідного процесу управління фінансовими ресурсами; системи управління ними та ін.

Таблиця 1

Узагальнення підходів до визначення фінансового менеджменту

Ознака	Автор, джерело	Визначення
1	2	3
Система принципів і методів	Бланк І. А. Кірейцев Г. Г.	Фінансовий менеджмент – це система принципів і методів розробки і реалізації управлінських рішень, пов'язаних з формуванням, розподілом і використанням фінансових ресурсів підприємства і організацією обороту його грошових коштів
	Азаренкова Г. М., Балясна Ю. С., Доценко Т. О., Ковальова А. І.	Фінансовий менеджмент – специфічна система принципів і методів організації та управління фінансовими ресурсами підприємства з метою забезпечення максимізації добробуту його власників в поточному та перспективному періоді
Процес	Поддєрьогін А. М.	Фінансовий менеджмент – це процес управління формуванням, розподілом і використанням фінансових ресурсів господарського суб'єкта та оптимізації обороту його грошових коштів
	Коваленко Л. О.	Фінансовий менеджмент – система управління фінансами і процес розробки мети управління фінансами та її досягнення за допомогою методів і важелів фінансового механізму
Діяльність з використання прийомів, механізмів	Ксенофонтова М. М., Почтарьова А. І.	Фінансовий менеджмент розглядається як рух коштів в межах однієї підприємницької структури. Він являє собою діяльність, націлену на отримання доходів, яка проводиться з використанням різних специфічних прийомів і методів
	Фішук Н. Ю., Голишевська А. А.	Зміст фінансового менеджменту полягає в ефективному використанні фінансового механізму для досягнення стратегічних і тактичних цілей виробництва

В результаті досліджень, управління фінансами підприємства пропонується розглядати як процес впливу на фінансові відносини з метою змінити їх у відповідності до пріоритетних напрямків діяльності підприємства в тому числі через застосування фінансового менеджменту.

В свою чергу, сутність фінансового менеджменту пропонується розуміти як комплексний практичний вплив на колектив працівників фінансових служб з метою розробки й реалізації управлінських рішень, спрямованих на найбільш сприятливе формування, розподіл і використання фінансових ресурсів підприємства. Таким чином, фінансовий менеджмент – це саморегулююча підсистема управління на рівні комерційної організації, що взаємодіє із зовнішнім середовищем і її функціонування спрямоване на досягнення загальних цілей управління підприємством.

Схематичний авторський погляд на взаємозв'язок вищезазначених понять представлено на рис. 1.

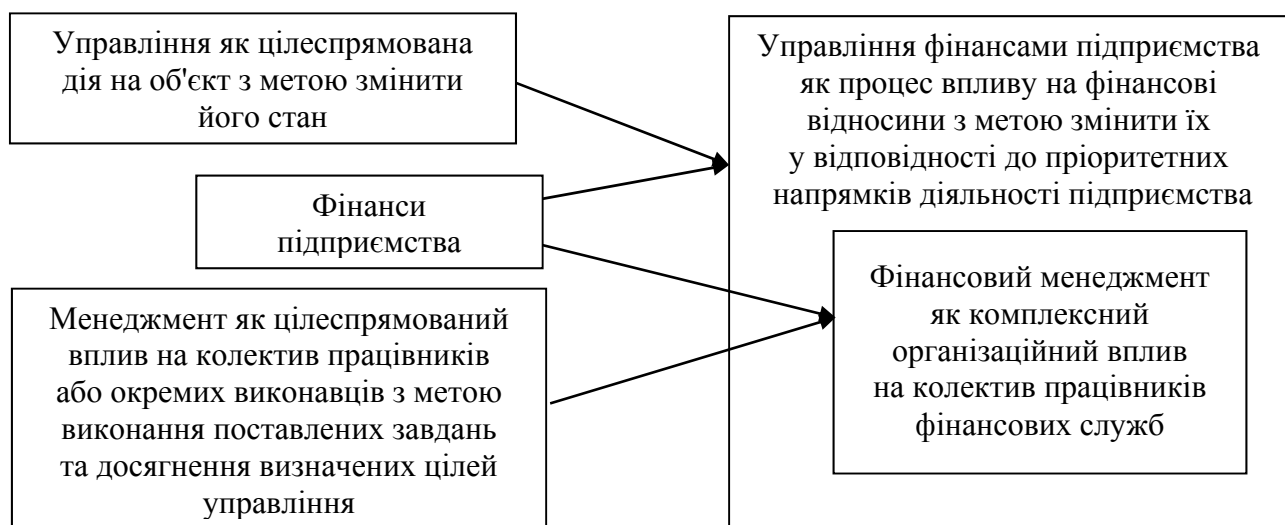

Рис. 1. Схематичний взаємозв'язок понять «управління фінансами підприємства» та «фінансовий менеджмент» (розроблено Тельноюю Г. В.)

Таким чином, фінансовий менеджмент є складовою управління фінансами підприємства.

Ми бачимо, що термін «менеджмент» і «управління» за своїм змістом у широкому розумінні є синонімами, проте в більш вузькому трактуванні є суттєві відмінності. Застосування терміну «управління» є правомірним щодо загальної характеристики цього виду діяльності, а терміна «менеджмент» – щодо змісту, форм і методів конкретного управлінського впливу на діяльність суб'єкта ринкових відносин. Враховуючи, що управління фінансами будь-якого підприємства неможливе лише на основі застосування автоматизованих систем управління, що важливу роль у цьому процесі має досвід, інтуїція та інші властиві лише людині якості, незважаючи на відмінності у теоретичному трактуванні зазначених термінів, застосування обох понять є виправданим.

Не залежно від погляду на порівняння термінів «менеджмент» й «управління», і в першому, і в другому випадках приймаються управлінські рішення.

Фінансовий менеджмент має на меті створення необхідних умов для такого руху фінансових і грошових потоків, що забезпечувало б безперербійну й ефективну діяльність підприємства. Саме із цією метою здійснюється управління активами й джерелами фінансування, фінансовими результатами продажів і врахуванням рівня ризиків, планування динаміки активів і пасивів. Основа для прийняття управлінських рішень – глибокий фінансовий аналіз та оцінка якості фактичного фінансового стану підприємства [9].

Розглядаючи роль фінансового менеджменту, Уліна С. Л. стверджує, що управління фінансовими ресурсами фірми, через багатоваріантність його прояву, на практиці неможливо здійснювати без професійної організації цієї роботи [8].

Довгий час у вітчизняній практиці фінансові служби фірм не мали самостійного значення, їх робота зводилася до обслуговування розрахунків з використанням строго певних форм, складанню елементарних фінансових планів і звітів, що не мають реальних наслідків. Реальні наслідки мала тільки робота бухгалтерії, тобто було доцільним поєднувати фінансову роботу з бухгалтерською в рамках однієї служби – бухгалтерії.

Така практика організації фінансів існувала й існує дотепер на більшості вітчизняних малих та середніх підприємств. Але керівникові підприємства варто взяти до уваги, що одночасно бути гарним бухгалтером і гарним фінансистом людина не може.

Головне в роботі бухгалтера – здатність уважно розібратися в первинних документах і відповідно до інструкцій і циркулярами точно відбити їх у бухгалтерських регістрах.

Зовсім інше потрібно від фінансового менеджера. Робота цієї професії пов'язана із прийняттям рішень в умовах невизначеності, що впливає з багатоваріантності виконання однієї й тієї ж фінансової трансакції. Робота фінансиста вимагає гнучкості розуму, це повинна бути натура творча, здатна ризикувати й оцінювати ступінь ризику, сприймати нове у швидко мінливому зовнішнім середовищі [8].

Необхідно відзначити значимість фінансового менеджменту, його провідну роль у загальній фінансовій політиці, у досягненні ефективності діяльності будь-якої комерційної структури в цілому. Головна мета фінансового менеджера – планування господарської діяльності підприємства на найближчий і віддалений періоди відповідно до потреб ринку й можливостями наявних ресурсів для одержання оптимального кінцевого результату, а також підтримка прийнятних темпів росту економічного потенціалу підприємства.

Аналіз наукової літератури з тематики фінансового менеджменту дозволив сформулювати наступні розділи, які він містить у собі як науковий напрямок і практична діяльність:

1) загальні розділи фінансового менеджменту:

- фінансова діяльність компанії в контексті навколишнього середовища;
- фінансові й комерційні розрахунки;
- фінансові інструменти;
- ризик і його оцінка;

2) загальний фінансовий аналіз і планування:

- оцінка поточного фінансового стану компанії;
- поточне й перспективне планування фінансово-господарської діяльності;
- поточне управління фінансами компанії;

3) управління активами:

- оцінка інвестиційних проектів;
- управління основними активами;
- управління оборотними активами;

4) управління джерелами засобів:

- управління власним капіталом;
- управління позиковим капіталом;
- оцінка ціни й структури капіталу;

5) дивідендна політика;

6) управління фінансовими інвестиціями:

- оцінка положення компанії на ринку капіталу;
- управління портфельними інвестиціями;

7) спеціальні розділи фінансового менеджменту:

– особливості управління фінансами компанії у випадку зміни її організаційно-правової форми;

- управління фінансами в умовах цін, що змінюються;
- особливості управління фінансами неприбуткових організацій;
- управління фінансами в умовах банкрутства;
- міжнародні аспекти фінансового менеджменту;

8) інформаційне забезпечення процесу прийняття управлінських рішень.

Таким чином, напрямки діяльності сучасного фінансового менеджера повинні полягати в управлінні активами (як необоротними, так і оборотними з метою досягнення їх оптимальної ліквідності), управлінні пасивами й капіталом підприємства (з метою формування оптимальної його структури й найбільш ефективного використання засобів підприємства), управлінні інвестиціями, грошовими потоками, управлінні підприємницькими ризиками й антикризовою програмою (з метою мінімізації ризиків і запобігання банкрутства).

Тобто, фінансовий менеджер повинен уміти давати загальну оцінку стану активів і пасивів підприємства, аналізувати баланс і інші форми звітності; уміти визначати рентабельність; розрахувати основні фінансові коефіцієнти, що характеризують ліквідність, платоспроможність і фінансову стійкість підприємства; проводити аналіз динаміки грошових потоків, оцінювати їх структуру й фактори, що впливають на інтенсивність грошового потоку. В процесі фінансового менеджменту окремі завдання повинні бути пов'язані між собою для найбільш ефективної реалізації його головної мети.

Ефективність фінансового менеджменту підприємства можна розглядати як його дієвість у досягненні певних якісних цілей розвитку в певних економічних, суспільно-політичних, соціальних і інших умовах. При чому якість у цьому випадку означає відповідність цілей зовнішнім умовам і внутрішньому потенціалу підприємства, а дієвість опирається на адекватність стратегії цілям, силу мотивації при їх досягненні, а також обсяг і якість ресурсів, які залучаються для реалізації поставлених цілей.

ВИСНОВКИ

У висновку відзначимо, що фінансовий менеджмент, з одного боку, – це мистецтво, оскільки більшість фінансових рішень орієнтовано на майбутні фінансові успіхи компанії, що припускає іноді чисто інтуїтивну комбінацію методів фінансового менеджменту, засновану, однак, на знанні тонкощів економіки ринку. З іншого боку, – це наука, тому що прийняття будь-якого фінансового рішення вимагає не тільки знань концептуальних основ фінансового менеджменту фірми й науково обґрунтованих методів їхньої реалізації, але й наукових знань загальних закономірностей розвитку ринкової економіки.

Отримані в процесі дослідження результати дозволяють підприємствам сформулювати основи власної системи фінансового управління, що ґрунтується на системному й комплексному підході до розуміння як самого фінансового менеджменту, так і процесів, які відбуваються на підприємстві, і яка буде сприяти вдосконаленню інформаційної бази для прийняття управлінських рішень, надасть можливість вчасно виявляти причини негативного впливу на діяльність підприємства і їх уникати; створювати сприятливі умови для розвитку прогресивних явищ у роботі підприємства, реалізація яких дозволить підвищити ефективність підприємства у цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Фіщук Н. Ю. Фінансовий менеджмент як невід'ємний елемент управлінського інструментарію / Н. Ю. Фіщук, А. А. Голишевська // *Економічний простір* : зб. наук. пр. – 2011. – № 47. – С. 288–292.
2. Поддєрьогін А. М. Фінансовий менеджмент : підручник / кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. – К. : КНЕУ, 2005. – 536 с.
3. Шелудько В. М. Фінансовий менеджмент : підручник / В. М. Шелудько. – К. : Знання, 2006. – 439 с.
4. Економіка підприємства : підручник / за заг. ред. С. Покропивного. – Вид. 2-ге, перероб. та доп. – К. : КНЕУ, 2001. – 528 с.
5. Офіційний сайт : Вікіпедія : Вільна енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org>.
6. Эрикссон М. Обзор управления: руководство и оценка организаций по разработке с целью согласования с бизнес-стратегией [Електронний ресурс] / М. Эрикссон. – Режим доступу: <http://www.ibm.com/developerworks/ru/library/ericsson>.
7. Гірняк О. М. Менеджмент : підручник / О. М. Гірняк, П. П. Лазановський. – Львів : «Магнолія 2006», 2008. – 352 с.
8. Улина С. Л. Подходы к формированию системы финансового менеджмента в России / С. Л. Улина // *Менеджмент в России и за рубежом*. – 2000. – № 2. – С. 41–47.
9. Крейнина М. Н. Цели и задачи финансового менеджмента [Електронний ресурс] / М. Н. Крейнина // *Менеджмент в России и за рубежом*. – 2000. – № 5. – Режим доступа: <http://www.dis.ru/manag>.